

JOGI FÓRUM PUBLIKÁCIÓ

**Az általánostól eltérő mentesülési feltételek a szerződésszegéssel okozott károkért fennálló
felelősség esetén - a bírói gyakorlatra is tekintettel**

Szerző:

dr. Koller Kata

Kézirat lezárva:

Szombathely, 2024. február 15.

I. Bevezető

A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (a továbbiakban: Ptk.) a kárfelelősségi szabályok körében jelentős változásokat hozott azzal, hogy a korábbi 1959. évi IV. törvény (régii Ptk.) szerződésszegéssel (kontraktuális) és a szerződésen kívül (deliktuális) okozott károkért való felelősségre vonatkozó egységes szabályozása ¹ helyett különböző rendelkezéseket rögzít. A Ptk. a kontraktuális felelősségért való helytállást új alapokra helyezte többek között a kimentés feltételrendszerének eltérő szabályozása által, mely alapján a kontraktuális felelősség tekintetében a mentesülés szigorúbbá, objektív alapúvá vált szemben a deliktuális felelősség kimentésével, mely a korábbi szabályozással egyezően szubjektív, felróhatóságon alapul, azaz akkor mentesül a károkozó, ha bizonyítja, hogy magatartása nem volt felróható². A Ptk. 6:142. §-a alapján a szerződésszegéssel okozott károkért fennálló felelősség esetén viszont a kimentéshez az szükséges, hogy a szerződésszegő fél bizonyítsa, hogy a szerződésszegést ellenőrzési körén kívül eső, a szerződéskötés időpontjában előre nem látható körülmény okozta, és nem volt elvárható, hogy a körülményt elkerülje vagy a kárt elhárítsa. A kontraktuális felelősség alól az általános szabályok szerint ezen konjunktív feltételek együttes bizonyítás esetén lehet mentesülni.

Ugyanakkor nem minden esetben az általános szabályok nyernek alkalmazást, eltérő kimentési feltételek érvényesülhetnek a felek, a Ptk. vagy más jogszabály rendelkezése által is. Jelen írás célja az általános, fent idézett objektív kimentési feltételektől eltérő szabályok bemutatása. E körben külön kitérek a Ptk.-ban szabályozott közreműködő és használati kötelmek vonatkozó rendelkezéseire, illetve a visszterhes szerződésnél enyhébb általános felelősségi szabályokkal szabályozott ingyenes szerződésekre és az ezzel kapcsolatban felmerülő jogalkalmazási kérdésekre. Az ingyenes szerződések közül ki kell emelni az ingyenes letéti szerződéseket, melyek kapcsán a felelősséget a Ptk. az ingyenes szerződésekre meghatározott általános szabályoktól eltérően szabályozza a dolog elvesztése, elpusztulása, megrongálódása esetén. Ezt követően bemutatom a gondossági kötelmeket, megbízási típusú szerződéseket is, melyek a sajátosságukból eredően a gyakorlat alapján más megítélés alá esnek a felelősség alóli mentesülés során. Végül a Ptk.-án kívüli,

¹ A Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény (régii Ptk.) 318. § (1) bekezdés

² Ptk. 6:519. §

más jogszabály alapján érvényesülő eltérő felelősségre térek ki az egészségügyi szolgáltatások körében.

II. Eltérő kimentési feltételek a felek rendelkezése alapján

A bevezetőben ahogy említésre került, a Ptk. 6:142. §-a szerinti, objektív alapú kontraktuális felelősségi rendszer általános szabálya alkalmazandó általában a szerződés megszegése esetén, azonban attól a felek eltérhetnek, illetőleg a jogszabályok is eltérően rendelkezhetnek.

A Ptk.6:59. §-a a szerződési szabályok általános diszpozitív jellegét adja meg, mely következtében a kártérítési felelősség szabályai, így a Ptk. 6:142. §-ban foglalt rendelkezés is diszpozitív norma, vagyis a felek attól egyező akarattal eltérhetnek, és szerződésükben eltérő felelősségi mércét határozhatnak meg, akár szigorúbb, akár enyhébb kimenési feltételek rögzítésével. E körben például megfogalmazhatják, hogy mit tekintenek ellenőrzési körbe eső, valamint azon kívüli oknak. A gyakorlatban a felek sokszor alkalmaznak úgynevezett vis maior klauzulát, melyekben rögzítik, hogy mit tekintenek ilyen körülménynek, ezt felsorolással vagy fogalmának meghatározásával teszik meg³.

A szerződési kikötések tartalmuktól függően felelősséget kiterjesztő vagy szűkítő kikötésnek minősülhetnek, viszont minden esetben az eltérő felelősségi mérce alkalmazásának korlátját jelentik az érvénytelenség szabályai, a Ptk. alapvető rendelkezései (pl. jóhiszeműség), továbbá figyelemmel arra, hogy az enyhébb felelősségi feltétel voltaképpen felelősségkorlátozás, ezért irányadó a Ptk. 6:152. §-a is, mely általános korlátot jelentő szabálya szerint nem lehet érvényesen korlátozni vagy kizárni a szándékosan okozott, illetve az életet, testi épséget vagy egészséget károsító szerződésszegésért történő felelősséget. Tisztességtelen felelősségkorlátozó kikötés, és ezért semmis például az a kikötés, mely a fogyasztó és a vállalkozás közötti szerződésben kizárja vagy korlátozza a vállalkozásnak az igénybevett közreműködőért való felelősségét [Ptk. 6:104. § (1) bekezdés h) pont], illetve a fogyasztó és a vállalkozó közötti szerződésben az ellenkező bizonyításáig tisztességtelennek kell tekinteni azt a kikötést, amely kizárja vagy korlátozza a fogyasztó jogszabályon alapuló jogait a

³ Fabók Zoltán- Györfi Tóth Péter - Seres Márk: A COVID-19, mint potenciális vis-maior esemény hatása a magánjogi szerződéses jogviszonyokra: <https://blogs.dlapiper.com/advocatus/2020/04/a-covid-19-mint-potencialis-vis-maior-esemeny-hatasa-a-maganjogi-szerzodeses-jogviszonyokra/> (letöltés:2023.04.20)

vállalkozás szerződésszegése esetén [Ptk. 6:104. § (2) bekezdés h) pont]. Ezenfelül a fuvarozó nem zárhatja ki vagy korlátozhatja a felelősséget a súlyos gondatlansággal okozott károkért sem [Ptk.6:268.§ (1) bekezdés].

A Ptk. - a régi Ptk.- tól eltérően - a fent említett esetek figyelembevételével nem tiltja a súlyos gondatlansággal és a bűncselekménnyel okozott szerződésszegésért való felelősségkizárást, és nem követeli meg már azt sem, hogy a kötelezett a felelősség korlátozásáért, kizárásért megfelelő ellentételezést nyújtson.

A felek mindezekre tekintettel attól sincsenek elzárva, hogy szerződésükben a Ptk. 6:142.§-a szerinti, objektív alapú felelőség helyett visszatérjenek a korábbi Ptk. szerinti felróhatósági rendhez, és a felelősséget felróhatósághoz kössék a szerződésükben. Azonban ez a kikötés csak akkor nem ütközik a Ptk. 6:152.§-ába, ha nem életet, testi épséget vagy egészséget megkárosító szerződésszegésről van szó, ugyanis ebben az esetben a Ptk. által rendelt objektív felelőséghez képest a felróhatósági alapú kikötés meg nem engedett felelőségkorlátozást jelentene.

A Kúria az egyik eseti döntésében⁴ is hangsúlyozta, hogy a Ptk.-ban a kártérítési felelőség szabályai diszpozitívak, és a Ptk. 6:152. §-ának figyelembevételével a felek a kártérítési felelőségi szabályoktól egyező akarattal, megegyezéssel eltérhetnek. A döntés tényállása szerint a felperes a HÉV szerelvényről történő leszállás során megsérült, ekkor az alperes, mint közlekedési szolgáltató érvényes és hatályos üzletszabályzattal rendelkezett, mely többek között meghatározta az általa vállalt felelőség mértékét és a mentesülésének feltételeit.

Az alperes a felülvizsgálati eljárás során többek között arra hivatkozott, hogy üzletszabályzatában nem vállalt a Ptk. 6:142. § szabályainál szigorúbb felelőséget, hanem az EK rendelet, mint a szerződésére vonatkozó lex specialis alapján részletezte a felelősége rá vonatkozó szabályait, részben szó szerint, részben utaló szabállyal. Az alperes álláspontjával szemben azonban a másodfokon eljáró bírósággal egyezően a Kúria megállapította, hogy az alperes által megszövegezett üzletszabályzatban, mely szerint a felelőség alól az utas közrehatása és a személyszállítási

⁴ Kúria Pfv. 20.339/2022/8.

tevékenység körén kívül eső elháríthatatlan okból mentesülhet, az alperes a Ptk.-ban foglaltaknál szűkebb körben határozta meg a kimentési lehetőségeket. Jelen esetben a bíróságok viszont ezen kimentési feltételek meglétét nem tudták megállapítani, ezért arra jutottak, hogy az alperes felelősséggel tartozik a felperest ért károkért, sérelmekért.

III. Eltérő kimentési feltételek a Ptk. rendelkezése alapján

Ugyanakkor nemcsak a felek térhetnek el a szerződésben a Ptk. által szabályozott kontraktuális felelősség általános szabályaitól, hanem attól a Ptk. bizonyos esetekben maga is eltérően rendelkezik, egyes szerződéstípusok, jogviszonyok vonatkozásában különös felelősségi alakzatot tartalmaz.

1. Közreműködő igénybevétele

A Ptk. 6:129. § (1) bekezdése alapján a felek kötelezettségük teljesítéséhez vagy joguk gyakorlásához más személy közreműködését vehetik igénybe. A régi 1959-es Ptk. a közreműködőért való felelősséget az adott szerződéstípusok (szállítási szerződés, vállalkozási szerződés, stb.) rendelkezései között szabályozta szemben a jelenleg hatályos Ptk.-val, mely a szerződések általános szabályai közé emelte azt.

A közreműködő igénybevétele esetén a szerződésszegés miatti kimentés szabályai eltérően alakulnak attól függően, hogy a kötelezett jogszerűen vagy jogosulatlanul vette igénybe a közreműködőt. Az általánostól eltérő szabályozás oka, hogy a szerződés kötelezett általi megszegését a közreműködő igénybevétele esetén sokszor a közreműködő szerződésszegése eredményezi. A jogosultra viszont méltánytalan lenne az, ha a kötelezett a felelősség alól azzal ki tudná magát menteni, hogy a szerződésszegés oka nem nála merült fel, hanem az a közreműködő magatartására vezethető vissza⁵. Erre tekintettel fontos azt is kiemelni, hogy a jogosult a szerződéses viszonyban lévő kötelezettel szemben léphet fel kontraktuális alapon, míg a közreműködővel szemben csupán deliktuális, szerződésen kívüli kártérítési igényt érvényesíthet.

⁵ Nagykommentár Vékás Lajos- Gárdos Péter: Nagykommentár a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvényhez, Ptk. 6:148. § Jogtár

Ugyanakkor a Ptk. alapján sem lehetséges, hogy a jogosult közvetlenül perelje a szerződésszegési igénye miatt a közvetlen szerződéses jogviszonyban nem álló közreműködőt. A közvetlen felelősség megállapításának feltétele, hogy a közreműködő magatartása - a szerződésben vállalt kötelezettség megszegésétől függetlenül - szerződésen kívül is jogellenes károkozás legyen⁶. Boronkay Miklós jogeseti példája szerint, ha a szobafestőt a vállalkozó elfelejteti tájékoztatni, hogy az eredeti tojássárga szín helyett fehérre kell festeni a falakat, és ezért az eredeti színre festi a festő a falakat szakmailag kifogástalanul, akkor az eredeti színűre történő kifestés önmagában szerződésen kívül nem minősül jogellenes károkozó magatartásnak. Az ilyen magatartást az teszi jogellenessé, hogy nem felel meg a szerződésben foglaltaknak. A közreműködő szerződéstől független magatartása csupán akkor tekinthető jogellenes károkozásnak, ha nem megfelelő, rossz munkát végez⁷.

Abban az esetben, ha jogszerűen történt a közreműködő igénybevétele, a kötelezett a közreműködő magatartásáért úgy felel, mintha maga járt volna el⁸. Ez azt jelenti, hogy a közreműködő által okozott kárért való felelősség alóli mentesüléshez a kötelezettnek ugyanazon hármass kimentési feltétel fennállását (a szerződésszegést ellenőrzési körén kívül eső, a szerződéskötés időpontjában előre nem látható körülmény okozta, és nem volt elvárható, hogy a körülményt elkerülje vagy a kárt elhárítsa) kell bizonyítania, mint saját károkozásakor.

Ehhez képest szigorúbb a kötelezett felelőssége, amennyiben jogosulatlanul vett igénybe közreműködőt, mivel ilyenkor felelős mindazokért a károkért is, amelyek annak igénybevétele nélkül nem következtek volna be⁹. A kötelezett ebben az esetben az általános kimentési okokra nem hivatkozhat, hanem az objektív okozati összefüggés alapján köteles helytállni¹⁰.

A közreműködő igénybevétele vállalkozási szerződések esetében gyakori és általánosan elfogadott. A Ptk. fenti rendelkezései így irányadók a vállalkozási szerződések körében is, azaz az alvállalkozó magatartásáért úgy felel a vállalkozó, mintha maga járt volna el. Abban az esetben viszont, ha például a felek megállapodása alapján a vállalkozó személyesen köteles eljárni, és a közreműködő

⁶ Vékás Lajos- Gárdos Péter i.m. Ptk.6:148.§

⁷ Wellmann György (szerk.): Az új Ptk magyarázata V. kötet, Hvg-Orac, Budapest, 2018., 3180-831. oldal.

⁸ Ptk. 6:148.§ (1) bekezdés

⁹ Ptk. 6:148.§ (2) bekezdés

¹⁰ Vékás Lajos- Gárdos Péter i.m. Ptk.6:148.§

igénybevétele a Ptk. 6:129. § (2) bekezdésében foglaltak szerinti, károsodástól való megóvás érdekében sem szükséges, vagyis a vállalkozó jogosulatlanul vesz igénybe közreműködőt, felelős mindazokért a károkért, melyek a személy igénybevétele nélkül nem következtek volna be.

A Kúria egyik döntésében¹¹ rámutatott a kötbérfelelősség alóli kimentés körében arra, hogy - a korábbi felróhatósági alapú felelősségi szabállyal szemben - a kötelezett csak akkor mentesülhet, ha bizonyítja a Ptk. 6:142. §-a szerinti hármas kimentési feltételt, melyet a jelen perben a vállalkozó alperes nem bizonyított, mivel a felperessel történt szerződéskötés időpontjában a kazánok szállítási és beüzemelési időpontját saját közreműködőjével, - akinek magatartásáért a Ptk. 6:148. § (1) bekezdése szerint úgy felel, mintha maga járt volna el - kellő körültekintéssel előre tisztázhatta volna, különös tekintettel arra, hogy szakcéggként a szerződés tárgyát képező egyedi kazánok beszerzési (szállítási és beüzemelési) körülményeivel tisztában kellett lennie.

A Bírósági Döntések Tárában közzétett egyik ítéletáblai döntés¹² kiemelte, hogy a kötelezett a teljesítéshez igénybe vett közreműködő szerződésszegésére ellenőrzési körén kívül eső, a szerződéskötés időpontjában általa előre nem látható körülményként csak akkor hivatkozhat, ha a közreműködő szerződésszegését is az ellenőrzési körén kívül eső, a szerződéskötés időpontjában általa előre nem látható körülményként okozta.

A döntés irányadó tényállása szerint a felperes és alperes adásvételi szerződéseket kötöttek a felperes által felépítendő lakások, teremgarázsok beállóhelyeire vonatkozóan. A felek az adásvételi szerződésben az építési határidő végső időpontját (2018. április 30.) több, mint 135 nappal történő túllépés esetére megállapodtak arról, hogy a felperest, mint vevőt a 136. nappal kezdődően késedelmi időszakra a lakás négyzetméterenként, illetve beállóhelyenként havi 1.000,- Ft késedelmi kötbér illeti meg.

A perben az alperes viszontkeresetében kötbérigényét érvényesítette felperessel szemben. A felperes a késedelem kimentése körében arra hivatkozott, hogy a kivitelezés során vele szerződéses viszonyban álló vállalkozók szerződésszegéseket (az építkezésekről levonultak és a teljesítést megtagadták) követtek el, ezért több vállalkozó szerződését fel kellett mondania, és új vállalkozót, aki az előzővel

¹¹ Kúria Pfv.21106/2019/7.

¹² BDT2022.4541., Szegedi Ítéletábla Pf.III.20.361/2021/4.

azonos díjért végezte volna el a munkát, nem lehetett találni. Ennélfogva álláspontja szerint az építkezés és a használatbavételi engedély megszerzésének késedelméért az alvállalkozói felelősek.

Az ítéletábra döntésében ekörben kiemelte, hogy felperes az általa a teljesítéséhez igénybe vett közreműködőért úgy felel, mintha maga járt volna el [Ptk. 6:148. § (1) bekezdés], így a felperes által igénybe vett vállalkozó tevékenysége a felperes ellenőrzési körébe tartozónak minősül. Mentésüléséhez ezért nem elegendő a vállalkozójának szerződésszegő magatartására hivatkozni, azt is állítania és bizonyítania kell, hogy a teljesítéséhez igénybe vett vállalkozó sem tartozik felelősséggel a szerződésszegésért.

2. Használati kötelmek

A közreműködő igénybevételeivel hasonló szabályozással találkozhatunk a használati kötelmek kapcsán az adott dolog harmadik személynek történő átengedése körében. A Ptk.-ban foglalt rendelkezések szerint a bérleti, lakásbérleti, haszonbérleti, haszonkölcsön szerződéseknél, ha a bérlő, haszonbérlő, haszonkölcsönbe vevő a dolgot a másik fél hozzájárulásával adja harmadik személynek albérletbe, stb., vagy másnak használatra átengedi, abban az esetben az albérelő és a használó magatartásáért úgy felel, mintha a dolgot maga használta volna¹³.

Ammennyiben hozzájárulás nélkül történik az albérletbe adás, a használat átengedése, akkor felelőssége minden olyan kárért fennáll, ami a jogellenes átengedés nélkül nem következett volna be¹⁴. Ennélfogva ugyanúgy, mint a közreműködőért fennálló felelősségnél az általános kimentési okokra eredményesen nem hivatkozhat a kötelezett. Erre tekintettel a felelősség megállapítása során azt kell vizsgálni, hogy a kár bekövetkezett volna-e a dolog jogellenes átengedése nélkül; amennyiben igen, a használatot átengedő szerződő fél mentesül, ellenkező esetben viszont a kimentési lehetőség nélkül felelős a károkért¹⁵. Például, ha bérbe adott dolog harmadik személy raktárában elég, de a szerződő félnél nem pusztult volna el a dolog, akkor a szerződő félnek az elpusztult dologért helyt kell állnia, mivel a jogszerűtlen átengedés hiányában a kár nem következett volna be; ha viszont a tűzvészben nemcsak a harmadik személy, hanem a szerződő fél raktára is leég, akkor a kár

¹³ Ptk. 6:334. § (2) bekezdés, 6:342. §, 6:356.§, 6:358. § (3) bekezdés,

¹⁴ Ptk. 6:334. § (3) bekezdés, 6:342. §, 6:356.§, 6:358. § (4) bekezdés

¹⁵ Fuglinszky Ádám: Kártérítési jog, Hvg-Orac 2015., 122. oldal

jogszerűtlen átengedés nélkül is bekövetkezett volna, ezért a szerződő fél mentesül a felelősség alól¹⁶.

Egy használati díj megfizetése iránt indított per¹⁷ tényállása szerint a felperes bérbe adta ingatlanát a perben nem szereplő kft.-nek bérleti díj fizetése ellenében. A bérleti szerződésben a bérbeadó hozzájárulását adta, hogy a bérlő a bérleményt harmadik személy részére albérletbe adhatja. Ezt követően a bérbeadó felszámolás alá került, majd az alperes egyszemélyi tulajdonosának alapító határozata szerint a bérlő a bérleti szerződés alapján őt illető használat jogát öt évre nem pénzbeli hozzájárulásként az alperes rendelkezésére bocsátotta. Ezután a bérbeadó felperes felszámolója útján a bérleti szerződést azonnali hatállyal felmondta.

A felperes a perben az alperes jogcím nélküli, rosszhiszemű használatát állította, és ezen használat idejére a vele szerződéses jogviszonyban nem álló alperestől használati díjat kért keresetében.

Az elsőfokon eljáró bíróság elutasította a keresetet, melyet a fellebbezés folytán másodfokon eljáró bíróság helybenhagyott. Az ítéletben rámutatott arra, hogy a használati jog apportálása nem albérletbe adásnak, hanem a bérlemény harmadik személy használatába adásnak minősül, melyhez a felperes kifejezett hozzájárulását nem adta, ugyanis a szerződés alapján a felperes engedélye az albérletbe adáshoz vonatkozott. A Ptk. 334. §-ának szabályozása az albérletbe és a harmadik személy használatába adást megkülönbözteti. A felperes azon hivatkozására, mely szerint a bérleti jog átruházáshoz a bérbeadó hozzájárulása szükséges, ezért a beleegyezés hiányában az apportálás a Ptk. 6:119. § (1) bekezdése alapján hatálytalan, az ítéletben kifejtette, hogy a bérbeadó engedélyének szükségessége nem teszi a bérlő és albérlő vagy a dolgot más jogcímen használó harmadik személy közötti szerződést harmadik személy jóváhagyásához kötött szerződéssé. A bérbeadó engedélyének hiánya önmagában nem érinti a bérlő által harmadik személlyel kötött szerződés létrejöttét vagy érvényességét, hanem bérlői szerződésszegést valósít meg, és ezáltal a bérleti szerződés bérbeadó általi azonnali hatályú felmondását, továbbá - ha annak feltételei egyébként teljesülnek - kártérítési igényét alapozza meg. Az elsőfokú bírósággal egyetértve kiemelte, hogy a felperes nem a használati jogot szerző alperessel szemben, hanem a bérlő kft.-vel szemben

¹⁶ Wellmann György (szerk): Az új Ptk. magyarázata, Hvg-Orac, 2013., 217. oldal

¹⁷ Fővárosi Ítéletábrla Gf. 40.318/2020/16.

jogosult igényt érvényesíteni, így a bérlemény kiadása, avagy a használati jogosultság korlátozása miatti kártérítési igényt is, valamint az apportálásra tekintettel a jogcímmel használó alperessel szembeni használati díj iránti igény nem érvényesíthető.

A felelősség körében ugyanaz a szabály érvényesül a bérlőre, haszonbérlőre, ha jogosulatlanul tartja vissza a dolgot, mint a használat jogellenes átengedése esetén¹⁸. A Ptk. 6:356. §-ának utaló rendelkezése folytán a haszonbérletre a Ptk. XLV. Fejezetének eltérő rendelkezése hiányában a bérlet szabályait kell alkalmazni. A bérlő a bérlet megszűnése esetén köteles a dolgot visszaadni a bérbeadónak, a bérbeadóval szemben fennálló, a bérleti jogviszonyból keletkezett követeléseinek kiegyenlítéséig azonban a dolgot annak használata nélkül visszatarthatja¹⁹. A Ptk. 6:341.§ (3) bekezdése alapján, ha a bérlő a dolgot jogosulatlanul tartja vissza, a visszatartás idejére a szerződés alapján kikötött bérleti díjat köteles megfizetni, ezt meghaladóan pedig minden olyan kárért felel, amely e nélkül nem következett volna be.

A Ptk. a jogosulatlan visszatartás idejére a szerződés szerinti bérleti díj megfizetését írja elő, és a bérbeadó ezt meghaladó követeléseit kártérítés vagy jogalap nélküli gazdagodás jogcímén érvényesítheti a bérlővel szemben. A bérlő felelőssége ilyenkor szigorúbb az általános szabályokhoz képest, mivel csak akkor mentheti ki magát, ha bizonyítja, hogy a kár a dolog visszaadása esetén is bekövetkezett volna. A bérlőnek a dolog visszaadásának kötelezettsége nem a bérleti szerződés alapján áll fenn, hanem a törvény rendelkezéséből (a dolog jogosulatlan birtoklásából) ered, ezért nem kontraktuális, hanem a deliktuális, szerződésen kívüli felelősség szabályai szerint felel²⁰.

Ugyanakkor ki kell térni arra is, hogy a bérlő visszatartási jog gyakorlásának feltétele egyrészt a bérbeadóval szembeni bérleti jogviszonyból eredő követelés fennállása, másrészt annak a bérbeadóval szembeni érvényesítése. Ha a (haszon)bérlő alperes visszatartási jogát nem a szerződésből, hanem egy dologi jogi (ráépítésből eredő gazdagodás megfizetése iránti igény) vagy egy szerződésen kívüli jogviszonyból eredő követelésre (jogalap nélküli gazdagodás visszatérítése iránti igényre) alapítja, akkor hiányzik a visszatartási jog egyik alapfeltétele, a bérleti jogviszonyból eredő követelés²¹.

¹⁸ Ptk. 6:341.§ (3) bekezdés, 6:342.§, 6:356.§

¹⁹ Ptk. 6:341. § (2) bekezdés

²⁰Vékás Lajos- Gárdos Péter i.m. Ptk. 6:341. §

²¹ Kúria Pfv.II.20.136/2022/9. szám

A letéti szerződés esetén a Ptk. 6:142. §-ában írtaknál szintén szigorúbb felelősségi szabályok érvényesülnek, ha a letéteményes jogosulatlan használja, hasznosítja vagy albetétbe adja a letett dolgot. A Ptk. 6:361. § (3) bekezdése alapján a letéteményes a letett dolgot nem használhatja, nem hasznosíthatja, más szermély birtokába, őrizetébe nem adhatja, kivéve, ha ez a letevőnek károsodástól való megóvása érdekében szükséges; ezen tilalom megszegése esetén felelős minden karért, amely e nélkül nem következett volna be. Ebből következően a letéteményes - a felek eltérő rendelkezése hiányában - közreműködőt nem jogosult igénybe venni, csupán, ha károsodástól való megóvás érdekében szükséges. A jogellenesen eljáró letéteményes felelőssége a jogszabályi rendelkezés alapján pedig csak olyan károkra nem terjed ki, amelyek mindenképpen bekövetkeztek volna, akkor is, ha nem kerül sor a dolog jogellenes használatára, hasznosítására, albetétbe adására.

A régi Ptk. külön szabályozta a letéteményesnek a jogszerűen igénybe vett közreműködőért való felelősségét, melyet a Ptk. elhagy, tekintettel arra, hogy a szerződés általános szabályai között található a letéti szerződésekre is irányadó közreműködőért való felelősség szabályai. Ezen egységesítés viszont azzal is járt, hogy a letéteményes felelősségére akkor is az általános szabályok (jogszerűen igénybe vett alletéteményes által okozott kárért úgy felel, mintha saját maga járt volna el, kimentés csak a Ptk. 6:142. §-ában foglalt három konjunktív feltétel bizonyításával lehetséges) az irányadóak, ha a közreműködő igénybevételére a letévő károsodástól való megóvása érdekében került sor. Míg a régi Ptk.²² rendelkezése szerint ebben az esetben mentesülhetett a letéteményes a felelősség alól akkor, ha bizonyította, hogy az alletéteményes kiválasztása, utasításokkal való ellátása és ellenőrzése terén úgy járt el, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható, addig a Ptk. alapján ez már nem lehetséges.

A letéti szerződésekre fentebb írtak a visszterhes letéti szerződésre vonatkozó szabályok, ugyanis ingyenes letétre alapvetően más felelősségi szabályok irányadók, melyre a későbbiekben térek ki.

²² régi Ptk. 463. § (2) bekezdés

3. Ingyenes szerződések

A Ptk. alapján a szerződési jogban a visszterhesség véelme²³ érvényesül, azaz amennyiben vitatott az ingyenesség, úgy a bizonyítás e körben azt terheli, aki arra hivatkozik. Kiváltképp fontos ez olyan szerződések esetén, melyeknek a Ptk. alapján kifejezetten van visszterhes és ingyenes alakzata is (megbízás, vállalkozás, letét, tartási szerződés), valamint az ún. vegyes szerződésekénél, ahol a jogosult teljesít ugyan ellenszolgáltatást, de csak jelképes, piaci ár alatti mértékben. Ez utóbbi szerződéseket a bírói gyakorlat minősíti és kezeli az alapján, hogy mely szerződéstípus elemei a dominánsak, és ez alapján az lesz az irányadó az egész szerződésre is (abszorpció elmélet). Vannak azonban sui generis, a lényegükénél fogva ingyenes szerződések, pl. az ajándékozás, haszonkölcsön, melyek vonatkozásában a visszterhesség véelme szóba sem jöhet.

A Ptk. a visszterhes szerződésektől eltérően szabályozza a kártérítési felelősséget azoknál a szerződéseknél, amikor a kötelezett ingyenesen vállalja a szolgáltatás teljesítését. Az ingyenes szerződések esetében a felek nem tartoznak kölcsön szolgáltatásokkal egymásnak, a kötelezett a saját vagyona rovására, ellenszolgáltatás nélkül vállal kötelezettséget, mely a felelősség enyhítését teszi indokolttá.

Már a régi Ptk.²⁴ is tartalmazott az ajándékozási szerződés rendelkezései között ilyen speciális felelősségi normákat, melyek a Ptk. indokolása szerint a szerződésszegés általános szabályai közé kerültek áttemelésre azzal, hogy a Ptk. súlyos gondatlanság esetén nem teszi felelőssé a kötelezettet. Az új rendszertani elhelyezéssel a rendelkezések valamennyi ingyenes szerződés esetében általában alkalmazandó kárfelelősségi szabállyá váltak.

Figyelemmel arra, hogy a szerződésszegésért való felelősségre a visszterhes (Ptk. 6:142.§) és az ingyenes (Ptk. 6:147.§) szerződések körében jelentősen eltérő szabályok érvényesülnek, így ennek eldöntése fontos kérdés, melyet csak az eset összes körülményének értékelése alapján lehet meghozni. A gyakorlat alapján, ha a felek a piaci értékhez kapcsolódó szokásos alkusávban határozzák meg az ellenszolgáltatást, a szerződés visszterhes a jelentős vételár, bérleti díj engedmény ellenére

²³ Ptk.6:61.§

²⁴ régi Ptk. 581.§ (1) és (2) bekezdés

is, mindaddig amíg, az értékaránytalanság nem feltűnően nagy. Ingyenes a szerződés, ha az csak szimbolikus ellenértéket tartalmaz, valamint a haszonkölcsön sem lesz visszterhes azáltal, hogy a haszonkölcsönbe vevő fizeti a fenntartással kapcsolatos költségeket²⁵.

A Ptk az ingyenes szerződések esetében a kártérítési felelősségre különböző szabályokat fogalmaz meg attól függően, hogy a szolgáltatás tárgyában (tapadókár), illetőleg a jogosult egyéb vagyonában keletkezett a kár (következménykár).

3.1. Szolgáltatás tárgyában okozott kár esetén

A Ptk. 6:147. § (1) bekezdése értelmében a szolgáltatás tárgyában okozott károkért a kötelezett akkor tartozik felelősséggel, ha azt szándékos magatartásával vagy a szolgáltatással kapcsolatos lényeges tájékoztatási kötelezettség elmulasztásával okozta. Az itt szabályozott felelősségi szabály minden ingyenes szerződés megszegés esetén érvényesül, azaz hibás teljesítésnél is. Erre azért kell kitérni, mivel a kellékszavatossági és jogszavatossági kötelezettséget a Ptk. csak visszterhes szerződések vonatkozásában írja elő, így a Ptk. 6:147.§ (1) bekezdése szerinti kártérítés az egyetlen reparáció ingyenes szerződések hibás teljesítése esetén.

A szolgáltatás tárgyában bekövetkezett károk, melyeket „tapadókárnak” nevez a magyar polgári jog, állnak a legszorosabb kapcsolatban a szerződéses szolgáltatással. Tapadókárnak tekinthető minden a szerződés tárgyában bekövetkezett vagy annak szűk értelemben vett orvoslása kapcsán felmerült kár. Így tapadókár lehet a dolog hibája vagy a késedelem miatt elszenvedett értékcsökkenése (pl. romlandó áru esetén) vagy a kijavításra fordított költségek (pl. a vízvezetékrendszer hibája miatt beázik a lakás, akkor a vízvezetékrendszer nem megfelelő szerelése, értékcsökkentő volta, javíttatási költsége a tapadókár)²⁶.

A rendelkezés első fordulata alapján a kötelezett szándékos szerződésszegő magatartása folytán keletkezett tapadókárért köteles helytállni. E körben fontos hangsúlyozni, hogy a szándékosságnak a szerződésszegésre kell kiterjednie, nem pedig a károkozásra, azaz a felelősség akkor állapítható meg,

²⁵ Fuglinszky Ádám: Kártérítési jog i.m.: 119. oldal

²⁶ Fuglinszky Ádám: Kártérítési jog i.m.: 166-167. oldal

ha a kötelezett a szerződésszegést, mint magatartása következményét kívánta vagy abba belenyugodott, függetlenül a kötelezett szolgáltatás tárgyában bekövetkezett károkhoz való viszonyulásától.

A tapadókárért való helytállás második esete ingyenes szerződéseknél az, ha a kötelezett elmulasztotta a tájékoztatást a szolgáltatás olyan lényeges tulajdonságáról, amelyet a jogosult nem ismert.

Kiemelendő, hogy a Ptk. 6:142. §-ában foglalt szabályától eltérően a kárfelelősség érvényesítése során a jogosultnak direkt bizonyítással kell számolnia mindkét fentebb említett feltételnél, vagyis nem a szerződésszegő kötelezettnek kell a felelősség alól kimentenie magát, hanem a jogosultnak kell bizonyítania a felelősség megállapításához a feltételeket, a bizonyítási érdek a jogszabály alapján a jogosulté. Ezenkívül a főszabály szerint továbbra is a jogosultat terheli a szerződésszegő magatartás, a kár bekövetkezése és mértéke, valamint a kettő közötti okozati összefüggés tekintetében a bizonyítás, mivel erre vonatkozó kivételes szabályt az ingyenes szerződések körében a Ptk. nem tartalmaz.

3.2. Jogosult egyéb vagyonában okozott kár esetén

A szolgáltatás tárgyában bekövetkezett károkétól különböző felelősségi szabályt határoz meg a Ptk. 6:147. § (2) bekezdése, mely szerint a jogosult egyéb vagyonában okozott kárért az ingyenes szerződés kötelezettje felelősséggel tartozik, és akkor mentesül az alól, ha bizonyítja, hogy magatartása nem volt felróható.

A jogosult vagyonában okozott egyéb károkat „következménykároknak” is hívjuk, melyek a jogosult egyéb, a szerződéses szolgáltatás tárgyán kívül eső vagyonában a szerződésszegés folytán bekövetkező érdeksérelem, amit a szolgáltatás fogyatékoságai által elindított oksági folyamat következményei (pl. a vízvezetékrendszer hibája miatt beázik a lakás, akkor a lakásban vagy berendezési és felszerelési tárgyakban okozott kár a következménykár)²⁷.

²⁷ Fuglinszky Ádám: Kártérítési jog i.m.: 167. oldal

A Ptk. 6:147. § (2) bekezdése csak a jogosult vagyonában okozott kárt említi, így az elmaradt hasznot külön nem, ellentétben a Ptk. 6:142.§ (2) bekezdésével. Erre tekintettel különböző álláspontok alakultak ki arra vonatkozóan, hogy az elmaradt hasznot is meg kell -e térítenie a károkozónak: Vékás Lajos szerint nem, míg Fuglinszky Ádám, Leszkoven László szerint igen, mivel az dogmatikai és gyakorlati szempontból is következménykárnak minősül²⁸.

A Ptk. 6:147. § (1) bekezdésével szemben a (2) bekezdésben írt rendelkezés alapján már a hagyományos kimentési (exkulpációs) rendben, a kötelezett általi bizonyítással kerülhet sor a mentesülésre, azonban a Ptk. 6:142.§-ához képest a kötelezettre nézve kedvezőbb szabály érvényesül, méghozzá a szerződésen kívül okozott károkért való felelősség szabályainak megfelelően, felróhatósági alapon. A kötelezettnek azt kell bizonyítani, hogy a szerződésszegő magatartása nem volt felróható. A felróhatóság akkor állapítható meg, ha a kötelezett nem úgy járt el, ahogy az adott helyzetben általában elvárható²⁹. A felróhatóság az objektivizált, tipikus elvárási mércének nem megfelelő magatartás tanúsítását jelenti, melynek kiindulópontja természetes személyek esetén az észszerűen eljáró gondos személy ideáltípusa. Azon személlyel szemben, aki a kárt képzettségével, munkájával összefüggésben okozta, szigorúbbak az elvárások, továbbá a gyakorlat az adott helyzet keretében figyelemmel van a károkozó fizikai, pszichikai és egyéb adottságaira, körülményeire (pl. életkorára)³⁰.

3.3. Ingyenes letét

Az ingyenes szerződések körében külön meg kell említeni az ingyenes letéti szerződéseket, figyelemmel arra, hogy vonatkozásukban a Ptk. az ingyenes szerződésekre irányadó általános szabályoktól (Ptk. 6:147. §) eltérően speciális rendelkezést rögzít. A Ptk. 6:365. § (3) bekezdése alapján ingyenes letét esetén a letéteményes a szerződésen kívül okozott károkért való felelősség szabályai szerint felel azért a kárért, amelyet a letévő a letett dolog elveszése, elpusztulása vagy megrongálódása folytán szenved.

²⁸ Fuglinszky Ádám: Kártérítési jog i.m.: 121. oldal, Leszkoven László im.: 81.o.

²⁹ Ptk. 1:4.§

³⁰ Fuglinszky Ádám: Kártérítési jog i.m.: 121. oldal

A lényegi különbség az ingyenes szerződésekre irányadó általános szabályok és a fenti speciális rendelkezés között a szolgáltatás tárgyában bekövetkezett károk tekintetében van, mivel az általános szabályok szerint a kötelezett akkor felel a szolgáltatás tárgyában bekövetkezett kárért, ha a jogosult bizonyítja, hogy a kárt a kötelezett szándékos szerződésszegéssel okozta, vagy elmulasztotta a tájékoztatást a szolgáltatás olyan lényeges tulajdonságáról, amelyet a jogosult nem ismert³¹. Ugyanakkor a letéteményes felelőssége ingyenes letéti szerződés esetén szigorúbb, figyelemmel arra, hogy a letéteményes nem csak szándékos szerződésszegésért tartozik felelősséggel, hanem bármilyen felróható magatartásért, illetőleg a bizonyítási teher nem a jogosultán /letevőn van, hanem a kötelezeten/ letéteményesen.

A Ptk. 6:365. § (3) bekezdése a deliktuális kárfelelősség szabályait a letett dolog elvesztésével, elpusztulásával vagy megrongálódásával okozott károkra rendeli alkalmazni. E körön kívül azonban az ingyenes letét esetén is a szerződésszegéssel okozott károkért való felelősség általános szabályai az irányadóak.

3.4. Non cumul elve ingyenes szerződéseknél

Az ingyenes szerződések esetén érvényesülő kártérítési felelősség zárásaként érdemes kitérni azon vitás kérdésre, hogy miképpen érvényesül vonatkozásukban a Ptk. 6:145. §-ában szabályozott párhuzamos kártérítési igények kizárása, a non cumul elve. A Ptk. 6:145. §-a szerint a jogosult kártérítési igényét a kötelezettel szemben akkor is a szerződésszegéssel okozott károkért való felelősség szabályai szerint érvényesítheti, ha a kár a kötelezett szerződésen kívül okozott károkért való felelősségét is megalapozza.

A probléma abból adódik, hogy mi a helyzet akkor, amikor a fokozott veszéllyel járó károkozó tevékenység ingyenes szolgáltatáson alapul. Az e körben leggyakrabban említett példa az, amikor valaki szívességi alapon fuvaroz el egy személyt, és a vezető az út során balesetet okoz, mely folytán az ingyenesen szállított utasa megsérül.

³¹ Ptk. 6:147. § (1) bekezdés

A szívességi fuvarozás szerződéses, ellentételezés nélküli, ingyenes jogviszonyt hoz létre, melynek megszegése folytán a Ptk. 6:145. §-a alapján a szerződésszegéssel okozott károkért való felelősség, azaz a Ptk. 6:147.§-ának rendelkezéseit - mely az objektív veszélyes üzemi felelősség kimentési feltételeihez képest alacsonyabb, felróhatósági alapú felelősség - kellene alkalmazni.

Az Új Ptk. Tanácsadó Testület véleményében ezen felvetés kapcsán kiemelte, hogy a jogalkotói szándék nem irányulhatott a párhuzamos (deliktuális alapú) kártérítési igények kizárására, mivel a szerződésszegésért való felelősség a kimentés szigorítása miatt került a veszélyes üzemi felelősséghez közel, az ingyenes szerződések esetében viszont a szabályozás eltérő. Így semmiképpen sem lehet indokolt, hogy a Ptk. 6:145. §-ában a visszterhes szerződésekre kialakított szabálya felülírja a jogpolitikai indokokat, amelyek a szigorúbb kimentést előíró deliktuális felelősségi alakzatokat, (pl. veszélyes üzem működése) alátámasztják. Erre tekintettel kimondta, hogy ha az ingyenes szerződés alapján a kötelezett a szolgáltatást olyan tevékenységgel teljesíti, mely a felróhatósági felelősségnél szigorúbb felelősségi alakzat körébe esik, akkor az ingyenes kárfelelősségre vonatkozó szabályok helyett, a külön szabályozott, szigorúbb felelősség rendelkezéseit kell alkalmazni, valamint a kártérítési felelősség valamennyi elemét is ez utóbbi alapján kell vizsgálni.

A fentiekkel egyező, a Bírósági Döntések Tárában közzétett azon döntés³², mely elvi jelleggel mondta ki, hogy ingyenes szerződéses jogviszonyban a szerződésszegéssel okozott károk megtérítése miatti igény érvényesítésére a non cumul elv nem vonatkozik. Az ítéletábra döntésének indokolásában kiemelte, hogy az ingyenes szerződések esetében a kártérítési felelősség szubjektív, felróhatósági alapú, azaz nem objektív, nem közelíti a veszélyes üzemi fokozott felelősséget, így a jogalkotói szándéknak az felel meg, hogy az ingyenes szerződés megszegése folytán a károsult fél választhassa akár a szerződésen kívüli kártérítés szabályainak alkalmazását, hiszen az ingyenes szerződések megszegésére vonatkozó felelősségi rendszer nem szigorúbb az általános deliktuális kárfelelősségi szabályokhoz képest. Ebből következik, hogy ha veszélyes üzem működése során következik be a kár, az ingyenes szerződés jogosultja választhatja az ugyancsak deliktuális kártérítéshez tartozó, viszont szigorúbb kimentési rendelkezéseket tartalmazó, objektív alapú rendelkezéseket.

³² BDT2019. 4078.

Kemenes István szerint a fenti jogértelmezés a Ptk. rendszertani szabályozásával sem ellentétes, mivel a Ptk. 6:142.§-6:144.§ szabályai a visszterhes szerződésekre vonatkoznak, melyhez kapcsolódik a párhuzamos kártérítési igények kizárására vonatkozó Ptk. 6:145.§-a, viszont a jogszabály az ingyenes szerződésekre vonatkozó külön szabályokat ezt követően külön tartalmazza a Ptk.6:147.§-nál, így azok speciális szabályozás alá esnek, mely alapján a párhuzamos igények érvényesítése sem lehet kizárt³³.

A Ptk. 6:145. §-ának alkalmazása alapvetően a szerződésszegés kockázatának a visszterhes szerződések körében történő figyelembevételére, mivel a feleknek a szerződéskötést megelőző tárgyaláson lehetőségük van felmerülő kockázatok megismerésére, melyeket a szolgáltatás ellenértékébe be tudnak építeni, azonban ez az ingyenes szerződések esetében hiányzik,³⁴ mely szintén a non cumul elv alkalmazásának kizárását teszi indokolttá ingyenes szerződéseknel.

IV. Gondossági kötelek

A joggyakorlat során felvetődött az a kérdés, hogyan érvényesülhet az objektív alapú szerződésszegéssel okozott károkért fennálló kártérítési felelősség a gondossági kötelek, azaz a megbízási típusú jogviszonyok esetében.

A megbízási típusú jogviszonyok - szemben a vállalkozási típusú eredménykötelekkel - valamely tevékenység kifejtésére irányulnak. A megbízási típusú szerződéseknél a megbízott a megbízó által rábízott feleadat gondos ellátására vállalkozik, szerződéses kötelezettsége a rábízott ügy érdekében történő gondos eljárás.

Az eredménykötelelem esetén az eredmény elmaradása már önmagában szerződésszegés, mely folytán a kötelezett, vállalkozó kártérítési felelősséggel tartozik, kivéve, ha szerződésszegését ki tudja menteni, míg a gondossági köteleknel a megbízott szerződésszerűen teljesít akkor is, ha az eredmény objektív okból nem érhető el. Az eredmény elmaradása ekkor nem azonos a szerződésben

³³ Kemenes István: A kontraktuális kártérítés egyes kérdései, Magyar Jog, 2017/1. szám, 15. oldal

³⁴ Leszkoven László: Szerződésszegés a polgári jogban, Budapest, Wolters Kluwer, 2016., 81. oldal

vállalt gondos eljárás megsértésével, ha a megbízott kötelezettségét különben szerződésszerűen, gondosan teljesítette. A megbízási szerződést a megbízott csak akkor szegi meg, ha feladatát felróható módon látja el, valamint, ha nem látja el; a szerződésszegés szükségszerűen felróható magatartással valósulhat meg, ezért Kemenes István véleménye szerint a gondossági kötelekknél az objektív és a szubjektív elem egybeesik, mivel a szerződésszegés megállapításának feltétele a felróható magatartás tanúsítása, azaz a megbízott akkor szegi meg a szerződést, ha nem járt el az adott helyzetben elvárható gondossággal³⁵.

Fuglinszky Ádám ezzel egyező meglátása szerint gondossági kötelek körében (különösen a megbízásnál) szerződésszegés akkor történik, ha a kötelezett nem az általában és az adott hivatást gyakorló személyektől elvárható fokozott gondossággal igyekezett a szerződésben rögzített cél elérése érdekében, vagyis ezen gondosság elmulasztásával szegte meg valamely szerződésen alapuló kötelezettségét. Erre tekintettel, ha a kötelezett tanúsította az elvárt gondosságot, szerződésszegésről nem beszélhetünk, akkor sem, ha a kívánt eredmény elmaradt³⁶.

A szolgáltatás jellegénél fogva Tókey Balázs szerint a kötelezett nem tudja garantálni, hogy a kívánt eredményre vezet a tevékenysége (pl. orvosi beavatkozás, ügyvédi perrvitel), erre tekintettel az eredmény elérését nem is ígéri, nem teszi a szerződéses főszolgáltatás részévé, csupán azt, hogy a feladatot az elvárható legnagyobb gondossággal végzi el, és ezzel a gondossággal törekszik az eredmény elérésre is³⁷.

A visszterhes megbízási jellegű szerződéseknél a fentiekből következően a Ptk. 6:142.§-a szerinti objektív felelősség nem alkalmazható, mivel szerződésszegés hiányában, mely csak felróható magatartás lehet, a kártérítési felelősség sem állapítható meg. A megbízottnak ez alapján nem a hármas kimentési feltétel fennállását, hanem azt kell bizonyítani Kemenes István szerint,³⁸ hogy felróhatóság nem terheli, ugyanis a kontraktuális kártérítési felelősség konjunktív kimentési feltételeit a megbízási típusú szerződések tekintetében nem kell vizsgálni, azoknak nincs jogi relevanciájuk.

³⁵ Kemenes István: A kontraktuális kártérítés egyes kérdései i.m.: 16. oldal

³⁶ Fuglinszky Ádám: Kártérítési jog, Hvg-Orac 2015., 108. oldal

³⁷ Fuglinszky Ádám- Tókey Balázs: Szerződési Jog- Különös rész, Eötvös, Budapest 2018., 134. oldal

³⁸ Kemenes István: A kontraktuális kártérítés egyes kérdései i.m.: 16-17. oldal

Az új Ptk. Tanácsadó Testülete ezzel kapcsolatban hasonló álláspontra helyezkedett. Közzétett véleménye szerint a megbízási jellegű jogviszonyoknál abban az esetben, ha a kötelezett tevékenysége a szerződés alapján megkövetelt gondos eljárás követelményének megfelelt, akkor szerződésszegést sem követett el, ezért a szerződésszegésért való felelősség alapvető feltétele sem valósulhat meg, és így nem kerül sor a kimentés feltételeinek vizsgálatára sem. Abban az esetben, ha a kötelezett tevékenysége a szerződés alapján elvárt gondosság mércéjének nem felelt meg, ő a szerződést megszegte, és a szerződésszegésért való felelősség feltételeinek vizsgálatára, köztük a mentesülés feltételeinek a vizsgálatára kerül sor³⁹.

Hasonlóan foglalt állást egy Kúria által hatályában fenntartott ítéletáblai döntés⁴⁰, mely rögzítette, hogy a megbízási típusú gondossági kötelemnél a szerződéstípus sajátosságából következően nem a Ptk. 6:142. §-a szerinti objektív felelősség szabályai az irányadók, így a megbízottnak nem azt kell bizonyítania a kártérítési felelősség alóli mentesülés érdekében, hogy a szerződésszegést ellenőrzési körén kívül eső, a szerződéskötés időpontjában előre nem látható körülmény okozta, és nem volt elvárható, hogy a körülményt elkerülje vagy akár elhárítsa, hanem azt, hogy felróhatóság nem terheli.

Összegésképpen rögzíthető, hogy a szerződésszegés ténye logikailag megelőzi a kimentést, ebből következően a kártérítési perben a megbízó (jogosult) mindenképp a megbízott (kötelezett) szerződésszegését (nem megfelelő gondossággal járt el) köteles bizonyítani. Ha a jogosult bizonyítása sikeres, a megbízott kísérletet tehet a kimentésre, mely eredményre feltehetően nem fog vezetni, mivel a kötelezett saját felróható, nem kellően gondos magatartása nem tekinthető ellenőrzési körön kívülinek, hanem ellenőrzési körön belüli oknak minősül⁴¹.

Ennek fényében kérdéses a fenti Bírósági Határozatok Tárában⁴² közzétett döntésből hivatkozott azon megfogalmazás - mely szerint a megbízott felróhatósága bizonyításával mentesülhet a felelősség alól - helyessége, mivel a szerződésszegést a megbízónak (jogosultnak) kell bizonyítani, ami abból áll, hogy a megbízott felróhatóan járt el, azaz a felróhatóság vonatkozásában nem a megbízotton (a kötelezeten), hanem a megbízón (jogosulton) van a bizonyítási teher. Érdeemes e körben azt is

³⁹ https://kuria-birosag.hu/hu/ptk?tid%5B%5D=498&body_value=

⁴⁰ Kúria Pfv.22.164/2016/7., Szegedi Ítéletábla Gf.30.191/2016/5., PJD2017.11., BDT2017.3738.

⁴¹ Csöndes Mónika: A Covid -19.-járvány és a szerződésszegésért való felelősség alóli mentesülés egyes kérdései, Kártérítési és Biztosítási jog folyóirat II. évfolyam 3. szám, 10. oldal

⁴² BH2018.47.

megjegyezni, hogy a felróhatósági alapú kimentésnek jogszabályi alapja nincs, a Ptk. 6:142.§-a szerint a kimentés objektív alapú, és tekintettel arra, hogy a megbízott a szerződésszegéssel egy alacsonyabb szintű elvárásnak (felróhatóság) sem tudott megfelelni, várható, hogy akkor a szigorúbb követelményeknek való megfeleléssel nem tud majd mentesülni⁴³.

Gondossági kötelelem tipikusan az ügyvédi megbízás, a közvetítő, könyvelő, vezető tisztségviselő és a szállítmányozó szolgáltatás. Előfordulhat viszont, hogy egy szerződés vegyesen tartalmaz gondossági és eredményjellegű kötelezettségeket is, ezért minden esetben külön kell vizsgálni, hogy a kártérítés alapjául a szerződés mely kötelezettségének megszegése szolgál⁴⁴.

A sikerdíjas megbízási szerződések (melyben a felek abban állapodnak meg, hogy a megbízott kizárólag akkor jogosult díjazásra, ha a célzott eredményt, így pl. az ügyvéd a pert megnyerte, az ingatlanközvetítő/fejvadász sikerrel kiközvetítette az ingatlant/munkavállalót) a díjazás miatt a vállalkozási típusú szerződésekkel hasonlóak a tekintetben, hogy az eredmény elmaradásának kockázatát a kötelezett viseli, azonban ettől még nem válik eredménykötelemmé a szerződés: a megbízott csak gondos eljárást ígér.

A bírói gyakorlatban ezzel szemben található olyan döntést, melyek a sikerdíjas megbízási szerződések körében a következő kijelentést tették: amennyiben a megbízott díjazása az adásvételi szerződés megkötésétől függ, akkor a megbízási szerződés e tekintetben eredménykötelemnek minősül⁴⁵. Fontos azonban hangsúlyozni, hogy ezen megállapítás az ítéletekben csak a díjigényre vonatkozik, nem pedig a megbízott felelősségére. Ugyan lehet, hogy a megbízott jogi helyzete ilyen esetekben közelít a vállalkozóéhoz, de az eredménykötelmi vonás nem jelent egyúttal eredményfelelősséget is, figyelemmel arra, hogy a megbízottat a nem kötelelességű és eredményre nem vezető magatartása miatt felelősség nem terheli, mivel annak csak a díj iránti igényére van kihatása⁴⁶.

⁴³ Menyhárt Attila: A szakmai felelősség és a szakmai felelősség korlátozása, Közjegyzők Könyve, 2019., 5-6. 18. oldal

⁴⁴ Fuglisszky-Tókey i.m. 312. oldal

⁴⁵ PJD 2017.7.1.

⁴⁶ Szegedi Ítéletábla Gf.I.30.066/2004., BH2005.28.

V. Más jogszabály alapján

A már említetteken túlmenően az is előfordulhat, hogy a Ptk.-ban szabályozott kontraktuális felelősség szabályaitól eltérő felelősség alkalmazását egy másik jogszabály írja elő, így az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvény (a továbbiakban: Eütv.), melynek 244. § (2) bekezdése alapján a szerződéses kapcsolat ellenére az egészségügyi szolgáltatásokkal összefüggésben keletkezett kárigényekre, illetve a személyiségi jogsértések esetén követelhető igényekre a Ptk.-nak a szerződésen kívül okozott kárért való felelősségre, valamint a személyiségi jogok megsértésének szankcióira vonatkozó szabályait kell megfelelően alkalmazni. E rendelkezés folytán kikerül a megbízási jellegű, szerződéses természetű egészségügyi szolgáltatásokkal kapcsolatban okozott károkért való felelősség a kontraktuális felelősség szabályai alól⁴⁷, és így ezekre a károkra a felróhatósági alapú kimentési rendszer fog érvényesülni. Ezt rögzíti egy ítéletáblai döntés⁴⁸ is, mely szerint kétségtelenül szerződéses viszony áll fenn a beteg és az egészségügyi szolgáltató között, de az egészségügyi szolgáltatással összefüggésben keletkezett kárigényekre az Eütv. 244. § (2) bekezdése nyomán a szerződésen kívül okozott kárért való felelősség szabályait kell alkalmazni.

Az Eütv. 77. § (3) bekezdése alapján az egészségügyi ellátásnak meg kell felelnie egyrészt a szakmai, etikai szabályoknak, irányelveknek, másrészt az ellátásában részt vevőktől elvárható gondosság követelményének. Az egészségügyi szolgáltató csak akkor mentheti ki magát a felelősség alól, ha az egészségügyi szolgáltatás nyújtása során ezeknek megfelelt. A következetes bírói gyakorlat⁴⁹ alapján a szolgáltató akkor mentesülhet, ha bizonyítja, hogy a szakmai szabályoknak megfelelő eljárás és az elvárható gondosság tanúsítása ellenére sem lett volna esély az egészségkárosodás teljes vagy részleges elkerülésére. A protokoll betartása a kártérítési felelősséget nem zárja ki, mert az alperest terhelő elvárhatósági mérce túlmutat a szakmai szabályok betartásán. A gyakorlat egyértelmű abban is, hogy a magatartás elvárható gondosság szerinti értékelése nem a tényállás része, nem ténykérdés, hanem tényekből levont jogi következtetés, azaz anyagi jogi jogkérdés. Az ellátásban részt vevőktől elvárható gondosság tehát jogi kategória, az annak való megfelelésről a bíróságnak kell állást

⁴⁷ Vékás Lajos- Gárdos Péter i.m. Ptk.6:142.§

⁴⁸ Pécsi Ítéletábla Pf.20.060/2017/4.

⁴⁹ Kúria Pfv.III.20.325/2016/3., Pfv.III.21.077/2019/8.

foglalnia, viszont az ezt megalapozó tények, körülmények megállapításához szakértő kirendelése válhat szükségessé⁵⁰.

VI. Összegzés

A kontraktuális kártérítési felelősség kockázattelepítési funkciójánál fogva a kimentés szigorúbb, objektív alapúvá vált, melytől viszont a felek a diszpozitív norma folytán eltérhetnek. A felek kikötéseinek azonban vannak korlátjai, így például a Ptk. 6.152. §-ába foglalt szabály.

A Ptk. maga is eltérő szabályokat rendel alkalmazni bizonyos esetekben. Speciális helyzetet teremt, amikor egy harmadik személy is szerepet játszik a kár bekövetkezésében, így akár közreműködőként, vagy akinek a részére a szerződés tárgya jogszerűen vagy jogosulatlanul átengedésre került. A Ptk. ebben az esetben szigorúbb felelősségi mércét határoz meg. Amennyiben a közreműködő igénybevétele, a használat átengedése jogszerű volt, a kötelezett csak úgy mentesülhet a felelősség alól, ha saját maga mellett a közreműködője, bérlő, kölcsönvevő magatartását is kimenti, míg, ha jogszerűtlenül történt az igénybevétele, a használat átengedése, akkor a kötelezett mindazon kárért felel, amely ezek nélkül nem következett volna be.

A Ptk. ugyanakkor ahol szükséges, az általános szabályokhoz képest enyhébb szabályokat állapít meg, mint az ingyenes szerződéseknél, melyet a szerződés alapján nyújtott szolgáltatások kölcsönös voltának, visszterhességnek a hiánya indokol. Kiemelendő azonban, hogy a Ptk. szerinti szabályozás olykor nem egyértelmű, így például akkor, ha károkozó magatartás fokozott veszéllyel járó tevékenység és egyúttal ingyenes szolgáltatás is, figyelemmel arra, hogy a jogosult Ptk. 6:145.§ -a alapján csak a szerződésszegéssel okozott károkért való felelősség szabályai - azaz a szigorúbb, deliktuális veszélyes üzemű felelősség helyett a enyhébb, ingyenes szerződésszegésért fennálló felelősségi szabályok - alapján érvényesítheti ilyenkor kártérítési igényét. Noha a joggyakorlat szerint a jogosultat jogalkotói szándékra hivatkozással ebben az esetben választás illeti meg a kontraktuális és deliktuális kárfelelősségi igények között.

⁵⁰ BH2021. 168.

Mindemellett a Ptk. általi külön szabályozás hiányában is a gondossági kötelemnél, megbízási típusú szerződéseknél sajátos jellemvonásukból adódóan a kimentés a gyakorlatban másként alakul, hiszen ezen szerződéseknél a szerződésszegő magatartás, a nem megfelelő, nem gondos eljárás, melynek hiányában a kimentés feltételeinek vizsgálatára sem kerül sor. Amennyiben viszont a szerződésszegés megállapítható, a megbízott objektív alapú kimentése aligha lehet sikeres.

A fentiekén túlmenően a Ptk.-án kívül más jogszabály is állapíthat meg eltérő felelősségi mércét a Ptk. 6:142. §-ában rögzítettekhez képest. Ekként tesz az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvény a 244. § (2) bekezdésében, mely a deliktuális kárfelelősség szabályainak alkalmazását írja elő az egészségügyi szolgáltatások esetén a szerződéses viszony ellenére.

Irodalomjegyzék

- Barta Judit- Barzó Tímea- Csák Csilla (szerk): Magyarázat a kártérítési jogról, Wolters Kluwer, Budapest, 2018.,
- Boronkay Miklós: Egyes polgári jogi szerződések megszegéséből eredő kártérítési igények - digitális tananyag Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Kar kártérítési szakjogász képzésre, Budapest, 2023.,
- Csehi Zoltán (szerk.): Az új Polgári Törvénykönyv magyarázata, Budapest, Menedzserpraxis, 2014.,
- Csécsy Andrea (szerk): A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja III. kötet, Opten Informatikai Kft., Budapest, 2014.,
- Csöndes Mónika: A Covid -19.-járvány és a szerződésszegésért való felelősség alóli mentesülés egyes kérdései: Kártérítési és Biztosítási jog folyóirat II. évfolyam 3. szám,
- Csöndes Mónika: A szerződésszegésért való kártérítési felelősség általános szabályaival (Ptk.6:141-6:148.§) kapcsolatos jogértelmezési kérdések, Kúria Döntések 2020/2. szám,
- Fabók Zoltán- Györfi Tóth Péter - Seres Márk: A COVID-19, mint potenciális vis-maior esemény hatása a magánjogi szerződéses jogviszonyokra: <https://blogs.dlapiper.com/advocatus/2020/04/a-covid-19-mint-potencialis-vis-maior-esemeny-hatas-a-maganjogi-szerzodeses-jogviszonyokra/> (letöltés:2023.04.20),
- Fuglinszky Ádám: Kártérítési jog, Hvg-Orac, Budapest, 2015.,
- Fuglinszky Ádám- Tókey Balázs: Szerződési Jog- Különös rész, Eötvös, Budapest 2018.
- Kemenes István: A kontraktuális kártérítés egyes kérdései, Magyar Jog, 2017/1. szám,
- Leszkoven László: Szerződésszegés a polgári jogban, Budapest, Wolters Kluwer, 2016.,
- Menyhárd Attila: Felelősség szerződésszegésért, Polgári Jogi Kodifikáció, 2001/3. szám,
- Menyhárd Attila: A szakmai felelősség és a szakmai felelősség korlátozása, Közjegyzők Könyve, 2019. 5-6.szám,
- Új Ptk. Tanácsadó Testület véleményei: <https://kuria-birosag.hu/ptk> ,
- Vékás Lajos- Gárdos Péter: Nagykommentár a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvényhez, Jogtár,
- Vékás Lajos: Szerződési jog. Általános rész, Eötvös, Budapest, 2016.,

- Vékás Lajos: Szerződésszegési kártérítési felelősség a bírói gyakorlatban: Magyar Jog, 2020/10. szám,
- Vizkeleti Edit: A szerződésszegésért fennálló felelősség megváltozott kimentési rendszere: Lege et fide: ünnepi tanulmányok Szabó Imre 65. születésnapjára. Szeged : Iurisperitus Bt, 2016. 676-685. oldal,
- Wellmann György (szerk.): Az új Ptk magyarázata V. kötet, Hvg-Orac, Budapest, 2018.

Jogszabályok:

- A Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény (régi Ptk.)
- A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (Ptk.)

Bírói gyakorlat:

- BH2005.28., BH2018.47., BH2021.168.,
- BDT2017.3738., BDT2019. 4078., BDT2022.4541.,
- PJD2017.7.I., PJD2017.11.,
- Kúria Pfv.III.20.325/2016/3., Kúria Pfv.22.164/2016/7., Kúria Pfv.III.21.077/2019/8., Kúria Pfv.21.106/2019/7., Kúria Pfv.II.20.136/2022/9., Kúria Pfv. 20.339/2022/8.,
- Fővárosi Ítéltábla Gf. 40.318/2020/16.,
- Pécsi Ítéltábla Pf.20.060/2017/4., Szegedi Ítéltábla Gf.I.30.066/2004., Szegedi Ítéltábla Gf.30.191/2016/5., Szegedi Ítéltábla Pf.III.20.361/2021/4.